

Рецензію
оприлюднено 26.11.2020
Тасова Розовою
спеціалізованої вченої
ради ДФ 26.133.108
з. Філол. н.с. кр.ф. Гальчук О.В.

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.133.108
у Київському столичному університеті
імені Бориса Грінченка
доктору філологічних наук, професору
Гальчук Оксані Василівні

Рецензія

Яковенко Ірини Василівни,

кандидата філологічних наук, доцента,
доцента кафедри лінгвістики та перекладу Київського столичного
університету імені Бориса Грінченка про дисертацію

Ірини Ігорівни Шевченко

«Художня інтерпретація екзистенціалістських мотивів

у романістиці Кормака Маккарті»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальності 035 Філологія

1. Актуальність дисертаційного дослідження. Дисертаційне дослідження Шевченко Ірини Ігорівни присвячене аналізу системи екзистенціалістських мотивів у прозі Кормака Маккарті, зокрема в романах «Прикордонної трилогії» (*All the Pretty Horses, The Crossing, Cities of the Plain*), а також у творах «Старим тут не місце» (*No Country for Old Men*) і «Дорога» (*The Road*). Екзистенціалізм як філософська та літературна традиція продовжує залишатися важливим інструментом осмислення проблем людського буття, свободи, смерті та відчуження. Звернення до творчості Кормака Маккарті, у романах якого ці теми набувають особливої художньої глибини, є логічним і науково виправданим. Актуальність дослідження Ірини Ігорівни Шевченко зумовлена потребою комплексного осмислення екзистенціалістських мотивів у сучасній американській прозі, а також необхідністю уточнення їх художньої репрезентації в індивідуально-авторському стилі Кормака Маккарті в контексті новітніх літературознавчих підходів.

2. Наукова новизна результатів дисертації. Новизна рецензованої роботи полягає у комплексному аналізі системи екзистенціалістських мотивів у

романістиці Кормака Маккарті з урахуванням їх трансформації в контексті пост- і метамодернізму. У дисертації запропоновано авторську класифікацію цих мотивів і модель їх аналізу крізь призму наративних стратегій, символіки та ідіостилю письменника. У вітчизняному літературознавстві такий підхід до творчості Маккарті реалізовано вперше.

3. Теоретичне та практичне значення результатів дисертації.

Теоретичне значення дослідження полягає у поглибленні уявлень про систему екзистенціалістських мотивів у сучасній американській прозі та уточненні особливостей їх функціонування в ідіостилі Кормака Маккарті. Рецензована дисертація робить внесок у подальший розвиток підходів до аналізу взаємодії філософського та художнього дискурсів. Практичне значення дисертації полягає в можливості застосування її результатів у навчальному процесі при викладанні курсів з літературознавства, теорії літератури, історії американської літератури, а також у підготовці навчально-методичних матеріалів і студентських наукових робіт.

4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Рецензована дисертація має належну теоретико-методологічну базу. Ірина Ігорівна Шевченко демонструє вміння узагальнювати теоретичний матеріал та застосовувати комплекс літературознавчих методів до аналізу художніх текстів Кормака Маккарті. Висновки дисертантки загалом є аргументованими, логічно впливають із проведеного аналізу та корелюють із поставленими метою і завданнями дослідження.

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Загальний рівень дисертаційної роботи І. І. Шевченко оцінюється як достатній і такий, що засвідчує обізнаність дисертантки із сучасними методами літературознавчого аналізу. Виконане дослідження демонструє володіння теоретико-методологічною базою екзистенціалізму, здатність до системного аналізу

художнього тексту та ефективного застосування міждисциплінарних підходів у науковому дослідженні.

6. Апробація результатів дисертації. Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових публікаціях. Результати дисертації Ірини Ігорівни Шевченко апробовано на низці всеукраїнських і міжнародних наукових конференцій. Основні положення дослідження відображено у 8 одноосібних публікаціях, зокрема у 5 наукових статтях, серед яких 2 опубліковано у виданнях, що індексуються в наукометричних базах Scopus та Web of Science (зокрема у наукових журналах *Baltic Journal of English Language, Literature and Culture* та *Respectus Philologicus*). Такий обсяг і рівень публікацій свідчать про достатню повноту висвітлення результатів дисертаційного дослідження.

7. Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу. Дисертаційна робота Ірини Ігорівни Шевченко вирізняється логічною структурою, послідовністю викладу матеріалу та орієнтацією на розв'язання окреслених у вступі завдань. Авторка демонструє обізнаність із сучасним станом дослідження проблеми, спирається на широку теоретико-методологічну базу та прагне поєднати філософський і літературознавчий підходи до аналізу романістики Кормака Маккарті. Висновки до розділів і загальні висновки в цілому узгоджуються з поставленою метою, хоча подекуди потребують більшої конкретизації щодо отриманих наукових результатів.

У першому розділі дисертації авторка зосереджується на окресленні теоретичного підґрунтя дослідження, зокрема, аналізує основні положення екзистенціалізму як філософського напрямку та літературної течії, а також визначає понятійно-категоріальний апарат роботи. Залучення праць класиків екзистенціалізму (С. К'єркегора, Ф. Ніцше, М. Гайдеггера, Ж.-П. Сартра, А. Камю та ін.) у поєднанні з сучасними інтерпретаціями засвідчує прагнення дисертантки до системного осмислення проблеми. Позитивним є також звернення до концептів пост- і метамодернізму, що дозволяє вписати творчість

Кормака Маккарті в ширший культурно-літературний контекст. Водночас окремі теоретичні положення викладено дещо узагальнено, без достатньої критичної рефлексії щодо їх застосування саме до аналізованого матеріалу.

Другий розділ присвячений визначенню місця творчості Кормака Маккарті в сучасному літературному дискурсі та розробці класифікації екзистенціалістських мотивів у його романістиці. Авторка пропонує власну схему їх аналізу, враховуючи наративні стратегії, символіку та стильові особливості прози письменника. Позитивним аспектом є спроба систематизувати різнорівневі мотиви (екзистенційні, аксіологічні, танатологічні) та простежити їх функціонування в межах ідіостилю автора. Разом із тим, запропонована класифікація не завжди має достатньо чіткі критерії розмежування, а окремі групи мотивів частково перетинаються, що ускладнює їх однозначну інтерпретацію.

У третьому розділі дисертації здійснено безпосередній аналіз художніх текстів Кормака Маккарті, зокрема романів «Прикордонної трилогії», а також творів «Старим тут не місце» та «Дорога». Авторка зосереджується на інтерпретації екзистенціалістських і передусім танатологічних мотивів, обґрунтовує статус смерті як наскрізного мотиву та розкриває його роль у формуванні філософського змісту творів. Аналіз супроводжується залученням герменевтичних, інтертекстуальних та стилістичних підходів, що дозволяє виявити багаторівневість текстів Маккарті. Водночас обмеженість корпусу досліджуваних творів дещо звужує можливості для ширших узагальнень щодо всієї романістики письменника.

Загалом, дисертація є завершеним самостійним дослідженням, виконаним на належному науковому рівні, має чітку структуру та відповідає основним вимогам до кваліфікаційних праць цього рівня. Обсяг роботи, її оформлення, кількість і характер публікацій, а також апробація результатів відповідають встановленим стандартам. Водночас окремі положення роботи потребують уточнення й поглиблення, що, однак, не нівелює її загальної наукової цінності.

8. Дотримання академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях. Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Аналіз тексту дисертації та ознайомлення з публікаціями, в яких висвітлено результати дослідження, дає підстави стверджувати, що Ірина Ігорівна Шевченко дотримався вимог академічної доброчесності у повному обсязі.

9. Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Разом із тим, дисертація містить низку положень, які викликають запитання та потребують уточнення.

1. У вступі зазначено, що наукова новизна роботи полягає у «поглибленні дослідження романістики Кормака Маккарті в контексті американського екзистенціалістського дискурсу» (с. 14–15) та у запропонованій схемі аналізу мотивів. Проте ці формулювання мають доволі загальний, декларативний характер і не завжди дають змогу чітко окреслити, які саме результати є принципово новими порівняно з уже наявними дослідженнями.
2. Потребує додаткового обґрунтування і принцип добору художнього матеріалу. Зокрема, для аналізу обрано романи «Дорога», «Старим тут не місце» та цикл «Прикордонної трилогії», що, за твердженням дисертантки, зумовлено їхньою «тематичною близькістю», «спорідненістю екзистенціалістських мотивів» і «затребуваністю у читацької аудиторії» (с. 13). Однак такі критерії видаються недостатньо чіткими і не пояснюють, чому поза межами дослідження залишилися інші знакові твори письменника. Зокрема, не залучено роман «Кривавий меридіан» (*Blood Meridian, or the Evening Redness in the West*), який у сучасному літературознавстві часто розглядається як ключовий для інтерпретації філософсько-екзистенційної проблематики у творчості Маккарті. Окрім того, хоча авторка дисертації вказує на важливість екзистенціалістських мотивів у ранній творчості (с. 61), та в романах пізнього періоду американського письменника Кормака Маккарті (с. 71),

дослідження екзистенціалістської проблематики в романах «Хранитель саду» (*The Orchard Keeper*), «Зовнішня пільма» (*Outer Dark*), «Дитя Боже» (*Child of God*) та «Саттрі» (*Suttree*), а також в диалогії останнього етапу творчості митця (*The Passenger* та *Stella Maris*) залишається поза увагою дисертантки. Таким чином, запропонований корпус текстів не виглядає репрезентативним для узагальнень про романістику Кормака Маккарті і не дозволяє повною мірою простежити еволюцію його поетики, тематичних домінант і способів художнього осмислення екзистенціалістських ідей у творчості письменника. Крім того, апеляція до «затребуваності» творів у читацькій аудиторії не є достатньо релевантним науковим критерієм їх відбору. Таким чином, попри заяву дисертантки про комплексність дослідження творчості американського письменника, аналіз обмежується кількома романами різних періодів. Це дозволяє зробити певні висновки, але водночас не повністю простежується еволюція мотивної системи в усій творчості Маккарті, а окремі періоди творчості залишаються поза системним аналізом.

3. У роботі зазначено, що творчість Кормака Маккарті відображає трансформацію класичного екзистенціалізму в умовах пост- і метамодернізму. У цьому зв'язку доцільно конкретизувати, які саме риси цієї трансформації простежуються у проаналізованих текстах, а також чіткіше окреслити, чим художнє осмислення свободи у Маккарті відрізняється від її трактування у філософії класичного екзистенціалізму, зокрема у працях Сартра та Камю.
4. У роботі авторка використовує термін «метамотив» («смерть як метамотив творчості письменника») на с. 119, 195, 202. Чи спирається це поняття на усталену в літературознавстві теоретичну традицію, і як саме воно співвідноситься з більш загальноприйнятими категоріями «лейтмотив» та «домінантний мотив»?
5. У дисертації декларується застосування екокритичного підходу (с. 3), однак потребує уточнення, у чому саме він реалізується в аналізі текстів

Кормака Маккарті. Зокрема, не зовсім зрозуміло, чи здійснювався послідовний екокритичний аналіз художніх творів, чи йдеться радше про загальні спостереження щодо природи та довкілля в текстах письменника. Доцільно також конкретизувати, на які саме теоретичні праці з екокритичних студій спирається авторка, та яким чином їхні положення були методологічно інтегровані в дослідження. Уточнення цих аспектів дозволило б чіткіше окреслити роль екокритичного підходу в інтерпретації екзистенціалістської проблематики романів К. Маккарті.

Зазначені зауваження мають переважно дискусійний характер і спрямовані на уточнення окремих аспектів дослідження, не знижуючи його загальної наукової цінності.

10. Загальний висновок про рівень набуття здобувачем теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей. У дисертаційному дослідженні здобувачка повною мірою реалізувала поставлену наукову мету та розв'язала визначені завдання, що свідчить про належний рівень володіння теоретико-методологічним апаратом сучасного літературознавства. Робота демонструє засвоєння філософських засад екзистенціалізму та вміння застосовувати їх у процесі інтерпретації художнього тексту, а також здатність до систематизації складного теоретичного матеріалу й роботи з широким корпусом літературних джерел. Дисертантка виявила сформовані навички аналізу художніх творів, зокрема здатність ідентифікувати, класифікувати та інтерпретувати екзистенціалістські мотиви в романістиці Кормака Маккарті з урахуванням їхньої функціональної ролі в структурі тексту та ідіостилі автора.

Отже, Ірина Ігорівна Шевченко показала достатній рівень наукової компетентності, самостійність мислення та здатність до послідовного розв'язання складних теоретико-аналітичних завдань у межах обраної тематики. Зауваження, висловлені вище, не знижують загальної наукової цінності дисертації, а вказують на можливість поглиблення дослідження в перспективі подальших наукових студій.

11. Загальна оцінка дисертації і наукових публікацій щодо їхнього наукового рівня з урахуванням дотримання академічної доброчесності та щодо відповідності вимогам. Незважаючи на висловлені зауваження, вважаємо, що дисертаційна робота Шевченко І. І. «Художня інтерпретація екзистенціалістських мотивів у романістиці Кормака Маккарті» є самостійним і завершеним науковим дослідженням. Робота відповідає вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія, а її авторка заслуговує на присудження відповідного наукового ступеня.

Кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри лінгвістики та перекладу
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

І. В. Яковенко

